

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Т.В. КАРАКАТЦАНІС

Україна, м. Запоріжжя, КВНЗ "Запорізький педагогічний коледж" ЗОР

Розвиток креативності майбутніх учителів початкових класів є одним із пріоритетних напрямків у сучасній вітчизняній освіті (Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), Указ Президента України № 756/2012 "Про проведення у 2013 році в Україні Року дитячої творчості"). Різні аспекти цього питання викликають інтерес багатьох науковців (І.В. Гриненко, О.М. Дунаєва, В.О. Моляко, С.О. Сисоєва та ін.). Проте дослідження методів проблематизації, що застосовуються з метою розвитку креативності студентів, в силу традиційної орієнтації навчального закладу на пошук відповідей, а не проблем, залишається на сьогодні ще дискусійним, що і зумовлює його актуальність.

Вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду, та особиста практика дають підстави стверджувати, що одним із критеріїв розвитку креативності майбутніх учителів початкових класів є їх здатність до проблематизації. Вона допомагає:

- розвинути уяву студентів;
- генерувати різні види питань, у тому числі високого когнітивного рівня;
- вийти за рамки традиційного сприйняття навколишньої дійсності через оспорування здогадів, зроблених на основі звичаїв;
- встановити причинно – наслідкові зв'язки для кращого розуміння причин виникнення проблем;
- розвинути вміння висувати нові гіпотези щодо старих проблем;
- з'ясувати наявні або можливі протиріччя та альтернативи тощо.

Розвиток цієї здатності, як і інших складових когнітивного компонента креативності, дослідники пов'язують із застосуванням спеціальних методів, передусім таких:

- *пошук проблем*. Студентам пропонується назвати цікаві та незвичайні проблеми, які можуть виникнути у зв'язку із ситуацією або предметом. Доречно в цьому контексті, з точки зору вчених [1, 8], вивчати відповідний досвід видатних особистостей шляхом здійснення біографічних досліджень або під час безпосереднього спілкування з ними.

Проблеми можуть виражатись у формі питань. Багато науковців [1, 3 - 5] впевнені, що "запитальна аудиторія", в якій викладач і студенти ставлять незвичайні та складні питання, які, як правило, починаються зі спеціальних питальних слів "Що якби...?", "Чому...?", "Як...?", допомагає розвинути творчі потенції учасників. У сучасній педагогічній теорії розглядають різні класифікації питань, в рамках яких виділяють групи, що сприяють розвитку креативності особистості, а саме: відкриті, широкі, чіткі, рефлексивні, дослідницькі, дивергентні та питання високого когнітивного рівня (С.Гріффітс [4], Дж. Хассард [5]).

Цікаву класифікацію питань за рівнем когнітивної складності представили британські науковці Дж. Саваж та М. Фотлі (див. табл.1) [2, с. 35 - 37]. За основу вони взяли таксономію Блума. З таблиці видно, що креативна діяльність (створення) розташовується на найвищому, сьомому, рівні. Для того, щоб його досягти, викладач має пройти зі студентами всі інші ступені, починаючи з найпростішої.

Таблиця 1

Класифікація питань на основі таксономії Блума

<i>Рівень</i>	<i>Таксономічний дескриптор</i>	<i>Когнітивна діяльність</i>	<i>Приклади питань</i>
7	Створення	продукування оригінальних ідей	Ви можете придумати ...? Як щодо іншої відповіді...? Як це буде виглядати (звучати) ...?
6	Оцінка	судження щодо ефективності	Що було вдалим ...? Які зміни ви внесли б ...? Чому ви вважаєте, що...?
5	Синтез	використання кількох розумінь	Що відбулось би, якби ви поєднали свої ідеї з її (його) ...? Що відбулось би, якби ви трохи змінили ...? Як це можна зробити по-іншому...?
4	Аналіз	рефлексія щодо розуміння	Порівняйте це з ...? Ви можете описати, як ви ...? Що відбувається в тій частині, коли ви ...?
3	Застосування	використання розуміння	Що ви будете робити для того, щоб ...? Можете розказати (показати) приклад ...? Як ви будете здійснювати ...?
2	Розуміння	демонстрація того, що знаєш	Ви можете пояснити (проілюструвати) ...? У чому полягає ідея ...? Що відбувається на етапі ...?
1	Знання	відтворення інформації	Опишіть ... Ви пам'ятаєте, як ...? Опишіть (покажіть), що ви робите...

Для постановки питань варто використовувати стимули, які можуть бути візуальними (картина, ескіз, серія малюнків тощо) або вербальними (наприклад, історія). Завдання полягає у складанні якомога більшої кількості питань щодо того, що відбувається. Причому питання мають бути оригінальними і стосуватись подій, які

передували тому, що, наприклад, зображено на картині, трапились потім, відбуваються в цей час в іншому місці; тобто такі, що не стосуються просто фактів відносно картини [1]. Питання можуть торкатись досліджень у різних професійних сферах (див. табл. 2) [8, с. 125].

Таблиця 2

Завдання для постановки питань стосовно досліджень у різних професійних сферах

<i>Хто виконує дослідження?</i>	
Дослідження виконують представники різних професій, не лише науковці. Продумайте, які проблеми зазначені нижче фахівці можуть досліджувати. Які питання вони можуть поставити?	
<i>Фахівець</i>	<i>Питання</i>
- Журналіст, який готує статтю про навчальні заклади - Лікар - Футбольний суддя - Власник іграшкової крамниці - Дослідник ракових хвороб - Директор школи - Менеджер ресторану - Письменник - Наведіть приклад спеціаліста, якого ви знаєте	

Зі студентами варто практикувати оспорювати звичаї, ставити під сумнів власні та чужі припущення, тим самим допомагаючи їм долати стереотипи. Крім того, викладачу і студентам необхідно намагатись уникати найбільш типових помилок при постановці питань, які виділили в своїй праці британські науковці К. Морз і Р. Мюррей [6], а саме: постановка надто великої кількості питань одночасно, надання відповіді на своє ж питання, постановка складного питання занадто рано, постановка невідповідного питання, постійне вживання однакових типів питань, не залишення часу для обдумування відповіді, ігнорування відповідей тощо.

Таким чином, викладач має навчити майбутніх учителів знаходити проблеми, формулюючи їх, у тому числі і у формі питань. Питання мають бути різними; тих типів, які визначені вченими як такі, що сприяють розвитку креативності, та відповідати необхідному рівню когнітивної складності. Проте, не слід забувати і про уважне ставлення до відповідей на ці питання;

- *"Історії для роздумів"* ("Stories for Thinking"). Це адаптований Р. Фішером американський метод "Філософія для дітей" (Philosophy for Children) М. Ліпмана. Його

метою є створення "допитливої спільноти через використання історій або інших стимулів для філософської дискусії" [3]. Фундаментальним для цього методу є заохочення студентів до постановки питань та обговорення того, що вони не розуміють. Викладач, як правило, розповідає історію і дає "час для роздумів", щоб майбутні вчителі визначили, що в цій історії є для них дивним, цікавим або незрозумілим. Далі викладач записує всі коментарі або питання студентів на дошці, зазначаючи їх імена. Після чого аудиторія обирає питання, які б хотіла обговорити, коментує їх і висловлює свою думку з приводу коментарів, підтверджуючи цитатами з історії [3]. Цей метод, на думку педагогів, допомагає студентам набутися впевненості у креативному позиціонуванні себе, оцінюванні думок і дій інших, застосуванні набутих умінь у нових складних навчальних і життєвих ситуаціях;

- *діаграма "Чому? Чому?"*. Майбутнім учителям пропонується запитати "Чому виникло те чи інше питання або проблема?". Записуються можливі відповіді і далі знову ставиться те саме питання до кожного варіанту відповідей і т.д [7]. Метод має на меті поглиблення розуміння можливих причин виникнення проблем і тим самим сприяє знаходженню студентами оригінальних рішень.

Таким чином, методи проблематизації допомагають майбутнім учителям навчитися окреслювати проблемні ситуації шляхом виокремлення незрозумілого і цікавого з обставин, вивчення відповідного досвіду відомих креативних особистостей, постановки питань різних типів, формулювання припущень, оспорювання звичаїв, з'ясування джерел походження проблем. Відповідно вони розвивають уяву, уміння висувати нові гіпотези щодо старих проблем, генерувати оригінальні питання; що, на думку науковців, часто є важливішим, ніж саме їх розв'язання.

Література:

1. Cropley, A. J. More ways than one: fostering creativity / A. J. Cropley. – Norwood: Ablex Publishing Corporation, 1997. – 134 p.
2. Fautley, M. Creativity in Secondary Education / M. Fautley, J. Savage. – Exeter: Learning Matters, 2007. – 138 p.
3. Fisher, R. Thinking Skills / R. Fisher // Learning to teach in the Primary School. - [2nd ed.]. - London: Routledge, 2010. – P. 374 – 387.
4. Griffiths, S. Teaching and learning in small groups / S. Griffiths // A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. - [2nd ed.]. – London: Kogan Page, 2003. – P. 91 – 104.
5. Hassard, J. The Art of Teaching Science: Inquiry and Innovation in Middle School and High School / J. Hassard. – New York, Oxford: Oxford University press, 2005. – 476 p.
6. Morss, K. Teaching at University. A guide for postgraduates and researchers / K. Morss, R. Murray. – London: Sage, 2005. – 210 p.

7. Sloane, P. How to be a brilliant thinker: exercise your mind and find creative solutions / P. Sloane. - London: Kogan Page, 2010. – 183 p.
8. Starko, A. J. Creativity in the classroom: schools of curious delight / A. J. Starko. – [4th ed.]. – London: Routledge, 2010. – 356 p.